

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุป

การศึกษาเรื่อง รำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุดรดิตถ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมกระบวนการ ทำรำ และเพื่อวิเคราะห์ทำรำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุดรดิตถ์ โดยมีองค์ประกอบที่ใช้ในการวิเคราะห์ 6 ข้อ ดังนี้

1. ผู้แสดง
2. การแต่งกาย
3. โอกาสที่ใช้ในการแสดง
4. อุปกรณ์ประกอบการแสดง
5. ดนตรีและเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง
6. ทำรำและกระบวนการรำ

ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

รำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก

ปัจจุบันรำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก ยังมีแสดงอยู่ในพื้นที่ อำเภอเมือง และ อำเภอพรหมพิราม ซึ่งมีรำมั่งคละทั้ง 2 อำเภอ รวม 8 ชุด ได้แก่

1. รำมั่งคละของ นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม
2. รำมั่งคละของ นายทองอยู่ ลูกปลับ วงเฉลิมศิลป์
3. รำมั่งคละ ของ นายถนัด ทองอินทร์ วงเจริญไผ่ขอดอน
4. รำมั่งคละ ของ นายย้วน เจียวเอี่ยม วงย้วนพรหมศิลป์
5. รำเกรศรีนพมาศ ม.นเรศวร ได้รับการถ่ายทอดทำรำจาก นางสาวพวงชมพู สิงห์หงส์
6. รำมั่งคละนารี ของ นางนิภารัตน์ กาญจนโชติ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม
7. รำมั่งคละลีลา ของ นางนิภารัตน์ กาญจนโชติ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม
8. รำมั่งคละกล้วยตาก ของ นายวัฒนศักดิ์ สันโคษ และคณะ โรงเรียนจำการบุญ

รำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก ทั้ง 8 ชุด มีองค์ประกอบในการแสดงดังนี้

1. ผู้แสดง จากการศึกษาพบว่าผู้แสดงรำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ

1.1 รำมั่งคละที่ใช้ผู้แสดงเป็นหญิงล้วนได้แก่

1.1.1 รำมั่งคละของ นายทองอยู่ ลูกพลับ วงเฉลิมศิลป์

1.1.2 รำมั่งคละนารี ของ นางนิภารัตน์ กาญจนโชติ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม

1.1.3 รำเกร์ศรีนพมาศ ซึ่ง นิติคมหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับการถ่ายทอดท่ารำจาก นางสาวพวงชมพู สิงห์หงส์

1.2 รำมั่งคละที่ใช้ผู้แสดงทั้งชาย และหญิง ได้แก่

1.2.1 รำมั่งคละของ นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม

1.2.2 รำมั่งคละ ของ นายถนัด ทองอินทร์ วงเจริญไผ่ขอดอน

1.2.3 รำมั่งคละ ของนายย้วน เจียวเอี่ยม วงย้วนพรมหศิลป์

1.2.4 รำมั่งคละลีลา ของ นางนิภารัตน์ กาญจนโชติ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม

1.2.5 รำมั่งคละกล้วยตาก ของ นายวัฒนศักดิ์ สันโคษ และคณะ โรงเรียน
จำการบุญ

2. การแต่งกาย

จากการศึกษาพบว่า การแต่งกายของรำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลกของผู้แสดงชาย ซึ่งจะพบในรำมั่งคละ ของ นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ รำมั่งคละของนายถนัด ทองอินทร์ รำมั่งคละลีลา ของ นางนิภารัตน์ กาญจนโชติ และรำมั่งคละกล้วยตาก ของ นายวัฒนศักดิ์ สันโคษ และคณะ มีลักษณะการแต่งกายที่เหมือนกันคือ

นุ่งโจงกระเบน หรือกางเกงขาสามส่วนสวมเสื้อคอกลมแขนสั้น มีผ้าพาดไหล่ 2 ชาย และมีผ้าคาดเอว

ภาพที่ 8 การแต่งกายของผู้แสดงชาย

ส่วนการแต่งกายของผู้แสดงหญิง มี 3 แบบ คือ

1. นุ่งผ้าถุงยาวกรอมเท้า สวมเสื้อแขนกระบอก ห่มสไบทับเสื้อได้แก่ รำมั่งคละ
ของ นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ รำมั่งคละของนายทองอยู่ ลูกพลับ รำมั่งคละของนายถนัด ทองอินทร์ รำ
มั่งคละของนายช้วน เขียวเอี่ยม

ภาพที่ 9 การแต่งกายของผู้แสดงหญิง

2. นุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อแขนกระบอก มีผ้าพาดไหล่ผู้ชายที่เอว หรือบางครั้ง
ห่มสไบทับเสื้อได้แก่ รำมั่งคละนารี และรำมั่งคละลีลา ของนางนิภารัตน์ กาญจนโชติ

ภาพที่ 10 การแต่งกายของผู้แสดงหญิง

3. นุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อเกาะอก ได้แก่ รำเกร์ศรีนพมาศ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ภาพที่ 11 การแต่งกายของผู้แสดงหญิง

3. โอกาสที่แสดง

จากการศึกษาพบว่า การรำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก ใช้แสดงในงานมงคลและในงาน
นักขัตฤกษ์ต่าง ๆ โดยมีรูปแบบการแสดง 2 แบบ คือ

3.1 แสดงในลักษณะของขบวนแห่ ในงานพิธีและประเพณีต่าง ๆ เช่น พิธีเปิดกีฬา พิธี
แห่นาค ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแข่งเรือ ได้แก่
รำมั่งคละของ นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ รำมั่งคละของนายทองอยู่ ลูกพลับ รำมั่งคละของนายถนัด ทอง
อินทร์ รำมั่งคละของนายช้วน เขียวเอี่ยม รำมั่งคละกล้วยตาก ของ นายวัฒนศักดิ์ สันโคษ และคณะ

3.2 แสดงเพื่อความสวยงามบนเวที ได้แก่รำมั่งคละนารี และรำมั่งคละลีลา ของ
นางนิภารัตน์ กาญจนโชติ รำเกร์ศรีนพมาศ มหาวิทยาลัยนเรศวร รวมทั้ง รำมั่งคละในข้อ 3.1 ซึ่งจะ
ปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงให้เหมาะสมกับเวทีที่ใช้แสดง

4. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

จากการศึกษาพบว่า การรำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก มีอุปกรณ์ประกอบการแสดง 3 ชนิด
คือ

4.1 ดอกไม้ ใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง ในท่าล้อดอกไม้ของฝ่ายหญิง ในการรำ
มั่งคละ ของ นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ และรำมั่งคละของนายถนัด ทองอินทร์

4.2 กระจาด ใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง รำมั่งคละกล้วยตาก ของ นายวัฒนศักดิ์
สันโคษ และคณะ

- 4.3 กลองมโหระทึกและไม้มโหระทึก ใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง รำมโหรี รำ
มโหรีลีลา ของ นางนิภารัตน์ กาญจนโชติ และรำเกร์ศรีนพมาศ มหาวิทยาลัยนเรศวร
ได้รับการถ่ายทอดจากนางสาวพวงชมพู สิงห์วงศ์

5. ดนตรีและเพลง

จากการศึกษาพบว่า การรำมโหรีในจังหวัดพิษณุโลกทุกคณะ ใช้วงดนตรีมโหรี บรรเลง
ประกอบการแสดง โดยส่วนใหญ่ใช้เพลงไม้มโหรี 4 บรรเลง ประกอบการรำและใช้วิธีรำกลองเป็น
สัญญาณให้ผู้แสดงเปลี่ยนท่ารำ มีรำมโหรีของนายทองอยู่ ถูกพลับ และรำมโหรีกล้วยตาก ของ
นายวัฒนศักดิ์ สันโคข และคณะที่ใช้เพลงประกอบการแสดงทั้งหมด 7 เพลง คือ

1. เพลงไม้มโหรี 1
 2. เพลงไม้มโหรี 2
 3. เพลงไม้มโหรี 3
 4. เพลงไม้มโหรี 4
 5. เพลงสาวน้อยประแป้ง
 6. เพลงเมกกะแด่นซ์
 7. การรำกลอง (ใช้เป็นสัญญาณให้ผู้แสดงเปลี่ยนท่ารำ)
6. ท่ารำและกระบวนรำ
- จากการศึกษาพบว่า รำมโหรีในจังหวัดพิษณุโลก มีท่ารำทั้งหมด 65 ท่า คือ
1. ท่าจันทร์ทรงกลดแปลง
 2. ท่ารำสาย
 3. ท่าสอดสร้อยมาลาแปลง
 4. ท่าเข็ง
 5. ท่านางนอน
 6. ท่าจีบหลัง
 7. ท่าอมรเกล้า
 8. ท่าพรหมสี่หน้า
 9. ท่าบัวชูฝัก
 10. ท่าเตรียม
 11. ท่าไหว้
 12. ท่าถวายบังคม
 13. ท่าจันทร์ทรงกลด
- } ไหว้ครู

14. ทำพาลา
15. ทำนางนอน (จีบ)
16. ทำรำยั่ว (จีบ)
17. ทำเล็ดฉิน (มือต่ำ)
18. ทำโยนทับ
19. ทำโบก
20. ทำสาวน้อยประแป้ง
21. ทำหวิ้ม
22. ทำจันทร์ทรงกลด (มือสูง)
23. ทำชักสะโพก
24. ทำสอดสร้อยมาลา (มือต่ำ)
25. ทำสับเท้าขยับสะโพก
26. ทำปรบมือ
27. ทำลา
28. ทำจ่อเพลิงกาฬ
29. ทำจีบปรกข้าง
30. ทำจีบหงาย
31. ทำถือกระจาด
32. ทำมอง
33. ทำรับกล้วย
34. ทำตัดกล้วย
35. ทำแบกกล้วย
36. ทำปอกกล้วย
37. ทำทับกล้วย
38. ทำหยิบกล้วย
39. ทำสอดสร้อยมาลา
40. ทำดื้อนหรือทำป้อ
41. ทำล่อดอกไม้หรือถือดอกไม้
42. ทำขอดอกไม้
43. ทำแย่งดอกไม้
44. ทำเข้าสู่ไก่อ๊
45. ทำเข้าสู่ยักษ์

46. ทำเมิน
47. ทำก๊วย ๆ
48. ทำไล่
49. ทำผิดหวัง
50. ทำอาย
51. ทำยอคตอง
52. ทำขัดจางนาง
53. ทำจีบหงายวงล่าง
54. ทำยุงฟ้อนหาง
55. ทำหงส์ลีลา (มือดำ)
56. ทำถือกกลองสองมือสูง
57. ทำถือกกลองวงบน
58. ทำถือกกลองบัวชูฝึก
59. ทำตีกลอง
60. ทำถือกกลองต่ำ
61. ทำถือกกลองรำสาย (สายข้างเดียว)
62. ทำตีกลองสูง – ต่ำ
63. ทำถือกกลองคิงจีบ
64. ทำจีบ – ปล่อย
65. ทำหมุนควง

มีการใช้เท้า 43 แบบ คือ

1. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 และเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
2. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3 และเท้าขวาในจังหวะที่ 4
3. ก้าวไขว้เท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวไขว้เท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 สูดเท้าซ้ายไปด้านหน้าในจังหวะที่ 3 – 4
4. ก้าวไขว้เท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวไขว้เท้าขวาในจังหวะที่ 2 สูดเท้าขวาไปด้านหน้าในจังหวะที่ 3 – 4
5. ยืนด้วยเท้าขวา และเท้าด้านซ้ายยกสะโพก
6. ยืนด้วยเท้าซ้าย และเท้าด้านซ้ายยกสะโพก

7. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 ยกเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
8. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3 ยกเท้าขวาในจังหวะที่ 4
9. ย่ำเท้าทุกจังหวะ
10. ย่ำเท้าอยู่กับที่ 4 จังหวะ แล้วสลับเท้าไปด้านขวา ย่ำเท้าอยู่กับที่ 4 จังหวะ แล้วสลับเท้าไปด้านซ้าย
11. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 วางหลังเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
12. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3 วางหลังเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
13. ก้าวเท้าขวาและเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายและเท้าขวาในจังหวะที่ 2 หมุนรอบตัวเอง
14. ก้าวเท้าขวา 1 จังหวะ หมุนรอบตัวเอง
15. ก้าวไขว้ 1 จังหวะ แล้วสลับเท้าตาม
16. แตะเท้าด้านหน้าในจังหวะที่ 1 กระดกหลังในจังหวะที่ 2 (เท้าข้างเดิม) นำเท้าที่กระดกมาก้าวหน้าในจังหวะที่ 3 และสลับเท้าในจังหวะที่ 4 – 5
17. ยืนตบเท้าในจังหวะที่ 1 – 2 แล้วหมุนรอบตัวเอง
18. ก้าวเท้าไขว้ในจังหวะที่ 1 – 2 วิ่งไปแทนที่อีกฝ่ายหนึ่ง
19. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 วางสันเท้าซ้ายด้านหน้าในจังหวะที่ 4
20. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3 ในจังหวะที่ 4 วางสันเท้าขวาด้านหน้า
21. ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 วางสันเท้าซ้ายด้านหน้า (ก้าว – วางสันเท้าหน้า)
22. ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 วางสันเท้าขวาด้านหน้า (ก้าว – วางสันเท้าหน้า)
23. ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 จรดเท้าซ้ายด้านหน้า (ก้าว – จรดเท้าหน้า)
24. ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 จรดเท้าขวาด้านหน้า (ก้าว – จรดเท้าหน้า)
25. ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 วางสันเท้าซ้ายด้านหลัง (ก้าว – วางหลัง)
26. ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 วางสันเท้าขวาด้านหลัง (ก้าว – วางหลัง)
27. ก้าวเท้าขวาวางเท้าซ้ายลงหลังในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายวางเท้าขวาลงหลังในจังหวะที่ 2 หมุนรอบตัวเอง
28. ก้าวเท้าในจังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 จังหวะที่ 3 และกระโดดในจังหวะที่ 4

29. ก้าวเท้าในจังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 จังหวะที่ 3 และกระโดดพร้อมยกเท้าในจังหวะที่ 4
30. ก้าวเท้าจังหวะที่ 1 วางส้นเท้าในจังหวะที่ 2 และกระแทกส้นเท้าลงกับพื้น 3 ครั้ง
31. ก้าวเท้าขวา ตะเท้าซ้าย ก้าวเท้าซ้าย ตะเท้าขวา
32. ก้าวไขว้เท้าขวา หมุนรอบตัวเอง นั่งตั่งเข้าขวา เท้าซ้ายวางหลัง เปิดส้นเท้า
33. วิ่งวนตามถู่ ยืนซ้อนหลัง ก้าวไขว้เท้าขวา เท้าซ้ายวางหลังเปิดส้นเท้า
34. ตั่งเข้าขวา เท้าซ้ายวางหลังเปิดส้นเท้าซ้าย
35. ตั่งเข้าซ้าย เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้าขวา
36. ก้าวเท้าซ้าย ตะเท้าขวา ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา ตะเท้าซ้าย
37. ก้าวเท้าขวา ตะเท้าซ้าย ก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย ตะเท้าขวา
38. ย่ำเท้าซ้าย ย่ำเท้าขวา วางหลังด้วยเท้าซ้าย
39. ย่ำเท้าซ้ายและเท้าขวา จังหวะที่ 1 (จังหวะซ้าย) ย่ำเท้าขวาและเท้าซ้าย จังหวะที่ 2 (จังหวะขวา) ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา ตะจมูกเท้าซ้าย
40. ย่ำเท้าขวาและเท้าซ้าย จังหวะที่ 1 (จังหวะขวา) ย่ำเท้าซ้ายและเท้าขวา จังหวะที่ 2 (จังหวะซ้าย) ก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย ตะจมูกเท้าขวา
41. ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้ายพร้อมกับกระโดด ก้าวเท้าซ้าย ยกเท้าขวาพร้อมกับกระโดด
42. ยืนเขย่งปลายเท้า โดยเท้าซ้ายอยู่หน้า
43. ยืนเขย่งปลายเท้า โดยเท้าขวาอยู่หน้า

และมีกระบวนรำรวม 4 รูปแบบ คือ

1. กระบวนรำคู่ระหว่างชาย – หญิง ถือการรำรำเป็นไปในลักษณะการเกี่ยวพาราสี หยอกล้อ เข้าเหย้ากันอย่างสนุกสนาน ได้แก่ รำมั่งคละ ของ นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ และ รำมั่งคละ ของนายถนัด ทองอินทร์
2. กระบวนรำแบบพื้นบ้าน ที่ชาวบ้านใช้รำประกอบในขบวนแห่ ได้แก่ รำมั่งคละของ นายทองอยู่ ลูกพลับ และรำมั่งคละ ของ นายย้วน เจียวเอี่ยม
3. กระบวนรำที่ใช้กลองมั่งคละและไม้ตีกลองประกอบการรำ โดยมีอาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถทางด้านนาฏศิลป์ได้คิดรูปแบบของการรำมั่งคละขึ้นใหม่ ทำให้ท่ารำมั่งคละในรูปแบบนี้สวยงามมากขึ้น ได้แก่ รำมั่งคละนารี รำมั่งคละลีลา ของนางนิภารัตน์ กาญจนโชติ และรำเกรศรีนพมาศ มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับการถ่ายทอดท่ารำจาก นางสาวพวงชมพู สิงห์วงศ์
4. กระบวนรำที่นำเอาการรำมั่งคละของ นายทองอยู่ ลูกพลับ มาผสมกับการรำกัณฑ์ บันเทิง ของ นางนิภารัตน์ กาญจนโชติ และเรียกชื่อว่า รำมั่งคละกล้วยตาก ของ นายวัฒนศักดิ์ สันโคษและคณะ

จากทำรำและกระบวนรำทั้ง 4 รูปแบบ พบว่า มีการแปรแถว

1. แถวตอนลึก 2 แถว
2. แถวตอนลึก 3 แถว
3. แถวหน้ากระดาน
4. แถวหน้ากระดาน 2 แถว
5. แถวหน้ากระดาน 2 แถว สลับขึ้น – ลง
6. แถวหน้ากระดาน 3 แถว
7. แถวหน้ากระดาน 3 แถว มีผู้นำด้านหน้า 1 คู่
8. แถวครึ่งวงกลม
9. แถววงกลม
10. แถววงกลมซ้อนกัน 2 วง
11. แถวเฉียง
12. แถวเฉียงคู่
13. แถวปากพนัก
14. แถวปากพนักคู่
15. แถวตั้งซุ้ม
16. แถวกากบาท

รำมั่งคละในจังหวัดสุโขทัย

ปัจจุบันรำมั่งคละในจังหวัดสุโขทัย มีแสดงอยู่ในพื้นที่ อำเภอเมือง และอำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย ซึ่งเป็นรำมั่งคละที่ นายสำเนา จันทร์จรูญ ได้รับการถ่ายทอดจากผู้เฒ่าผู้แก่ใน อำเภอศรีสำโรง ตั้งแต่ปี 2507 และได้้นำทำรำต่าง ๆ มาเรียบเรียงใหม่ โดยมี นายสมบัติ แก้วสุจริต ผู้ช่วยผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย ในขณะนั้นเป็นผู้เรียบเรียงทำรำให้สอดคล้องกัน โดยปัจจุบันรำมั่งคละจัดเป็นการแสดงในหลักสูตร นาฏศิลป์พื้นบ้าน ของวิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย มีองค์ประกอบในการแสดง ดังนี้

1. ผู้แสดง

จากการศึกษาพบว่า ผู้แสดงรำมั่งคละในจังหวัดสุโขทัย ใช้ผู้แสดงทั้งชายและหญิง

2. การแต่งกาย

จากการศึกษาพบว่า การแต่งกายของรำมั่งคละในจังหวัดสุโขทัยของผู้แสดงชายคือ นุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น มีผ้าคาดไหล่ 2 ชาย และมีผ้าคาดเอว

ภาพที่ 12 การแต่งกายของผู้แสดงชาย

สำหรับการแต่งกายของผู้แสดงผู้หญิง มี 2 แบบ คือ

1. นุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อแขนกระบอก มีผ้าพาดไหล่ผู้ชายที่เอว ซึ่งเป็นการแต่งกายรำมั่งคละ ของ นายสำเนา จันทร์จรูญ และรำมั่งคละ ของ วิทยาลัยนาฏศิลป์ สุโขทัย

ภาพที่ 13 การแต่งกายของผู้แสดงหญิง

2. นุ่งโจงกระเบน ห่มผ้าแถบ เป็นการแต่งกายรำมั่งคละของวิทยาลัยนาฏศิลป์

สุโขทัย

ภาพที่ 14 การแต่งกายของผู้แสดงหญิง

3. โอกาสที่แสดง

จากการศึกษาพบว่า รำมั่งกละในจังหวัดสุโขทัย ใช้แสดงในงานมงคลและงาน
นักขัตฤกษ์ โดยมีรูปแบบการแสดง 2 แบบ คือ

3.1 การแสดงในลักษณะของขบวนแห่ ในงานพิธีและประเพณีต่างๆ เช่น พิธีเปิด
กีฬา พิธีแห่นาค ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

3.2 แสดงเพื่อความสวยงามบนเวที

4. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

- ไม่มี

5. คนตรีและเพลง

จากการศึกษาพบว่า รำมั่งกละในจังหวัดสุโขทัยใช้วงดนตรีมั่งกละบรรเลง
ประกอบการแสดงใช้เพลงไม้ม้วน 4 ประกอบการรำ และใช้วิธีรำกลองเป็นสัญญาณในการเปลี่ยนท่ารำ

6. ท่ารำและกระบวนรำ

จากการศึกษาพบว่า รำมั่งกละในจังหวัดสุโขทัยมีท่ารำทั้งหมด 14 ท่า คือ

1. ท่ากลองโยน
2. ท่ามอญชมดาว
3. ท่ากาสาวไส้
4. ท่าช้างประสาธนา
5. ท่ากวางเหยี่ยวหลัง
6. ท่าลิงอุ้มแตง
7. ท่านางอาย
8. ท่าแม่หม้ายทิ้งแป้ง
9. ท่าหงส์เหิร
10. ท่าพาลา
11. ท่าจีบยาว
12. ท่าสอดสร้อยมาลา
13. ท่าหยอกล้อหนุ่มสาว
14. ท่าลิงข่มตอ

มีการใช้เท้า 16 แบบ คือ

1. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 และเท้าซ้ายด้านหน้าในจังหวะที่ 4
2. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3 และเท้าขวาด้านหน้าในจังหวะที่ 4
3. ก้าวไขว้เท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวไขว้เท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 สูดเท้าซ้ายไปด้านหน้าในจังหวะที่ 3 – 4
4. ก้าวไขว้เท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวไขว้เท้าขวาในจังหวะที่ 2 สูดเท้าขวาไปด้านหน้าในจังหวะที่ 3 – 4
5. แตะเท้าขวา – ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 และเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 หมุนรอบตัวเอง ก้าวเท้าซ้าย แตะเท้าขวาหมุนรอบตัวเอง
6. แตะเท้าซ้าย – ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 – ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3 แตะเท้าขวาในจังหวะที่ 4
7. ก้าวเท้าขวาจรดเท้าซ้าย – ก้าวเท้าซ้าย จรดเท้าขวา
8. ย่ำทุกจังหวะ
9. ย่ำทุกจังหวะ ขย่มตัวลง 1 จังหวะใหญ่
10. ก้าวเท้าซ้ายกระดกเท้าขวา ยืนกระทบทุกจังหวะ – นำเท้าขวาที่กระดกมายกข้างหน้า ก้าวเท้าขวา กระดกเท้าซ้าย ยืนกระทบทุกจังหวะ – นำเท้าซ้ายที่กระดกมายกข้างหน้า
11. ยืนตบเท้าทุกจังหวะ
12. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 วางส้นเท้าซ้ายด้านหน้าในจังหวะที่ 4
13. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 วางส้นเท้าขวาด้านหน้าในจังหวะที่ 4
14. แตะเท้าขวา – ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 และเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 หมุนรอบตัวเอง ก้าวเท้าซ้าย วางส้นเท้าขวาหมุนรอบตัวเอง
15. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 วางเท้าหลังในจังหวะที่ 4
16. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3 วางเท้าหลังในจังหวะที่ 4

และมีกระบวนการเพียงรูปแบบเดียวคือ กระบวนการคู่ระหว่างชาย - หญิง ถือการ
รำรำเป็นไปในลักษณะการเกี่ยวพาราสี หยอกล้อ เข้าเหย่กันอย่างสนุกสนาน

จากทำรำและกระบวนการพบว่ามีการแปรแถว 6 แบบ คือ
การแปรแถวของรำมั่งกละในจังหวัดสุโขทัยทั้ง 2 ชุด มี 6 แบบ คือ

1. แถวตอนลึก 2 แถว
2. แถวหน้ากระดานแถวเดียว
3. แถวหน้ากระดาน 2 แถว
4. แถววงกลมสลับหญิง - ชาย
5. แถวเฉียงคู่
6. แถวปากพญาคู่ (วีหงายคู่)

รำมั่งกละในจังหวัดอุดรดิตถ์

ปัจจุบันรำมั่งกละในจังหวัดอุดรดิตถ์ หาได้ยาก เนื่องจากไม่มีผู้สืบทอด จากการ
สัมภาษณ์ นางภาสุรัตน์ มัชฌิมา อาจารย์โรงเรียนพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์ สรุปได้ว่าศูนย์
วัฒนธรรม อ.พิชัย จ.อุดรดิตถ์ ได้เคยนำการรำมั่งกละออกแสดงร่วมกับวงดนตรีมั่งกละของศูนย์ฯ
โดยทำรำและกระบวนการที่ใช้เป็นทำรำ และกระบวนการของนางอนงค์ นาคสวัสดิ์ ซึ่งนางมาลีวรรณ
วงศ์ใหญ่ อาจารย์ประจำวิทยาลัยอาชีวศึกษา จ.อุดรดิตถ์ เป็นผู้ฝึกสอนให้ โดยมีองค์ประกอบในการ
แสดงดังนี้

1. ผู้แสดง จากการสัมภาษณ์นางภาสุรัตน์ มัชฌิมา พบว่า ผู้แสดงรำมั่งกละใน
จังหวัดอุดรดิตถ์ ใช้ผู้แสดงทั้งชายและหญิง

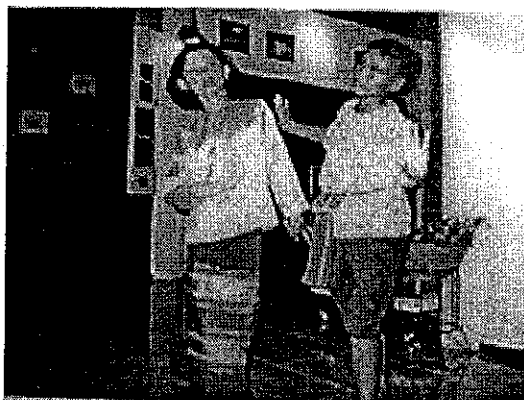
2. การแต่งกาย

จากการศึกษาพบว่า การแต่งกายของรำมั่งกละในจังหวัดอุดรดิตถ์ ของผู้แสดงชาย
คือ นุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น มีผ้าพาดไหล่ 2 ชาย และมีผ้าคาดเอว

ภาพที่ 15 การแต่งกายของผู้แสดงชาย

สำหรับการแต่งกายของผู้หญิง คือ นุ่งผ้าถุงยาวกรอมเท้า สวมเสื้อแขนกระบอก

ภาพที่ 16 การแต่งกายของผู้แสดงหญิง

3. โอกาสที่แสดง

จากการศึกษาพบว่า การรำมโนคละในจังหวัดอุดรดิตถ์ ใช้แสดงในงานมงคลและในงานนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ โดยมีรูปแบบการแสดง 2 แบบ คือ

3.1 แสดงในลักษณะของขบวนแห่ ใช้ในงานพิธีและประเพณีต่าง ๆ เช่น พิธีเปิดกีฬา พิธีแห่ناق ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

3.2 แสดงเพื่อความสวยงามบนเวที

4. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

จากการศึกษาพบว่า อุปกรณ์ประกอบการแสดงของรำมโนคละในจังหวัดอุดรดิตถ์ คือ ดอกไม้ ใช้ประกอบการรำในท่าล้อดอกไม้ของฝ่ายหญิง

5. ดนตรีและเพลง

จากการศึกษาพบว่า รำมโนคละในจังหวัดอุดรดิตถ์ใช้วงดนตรีมโนคละประกอบการแสดง ใช้เพลงไม้ 4 ประกอบการรำ และใช้วิธีรำกลองเป็นสัญญาณให้ผู้แสดงเปลี่ยนท่ารำ

6. ท่ารำและกระบวนรำ

จากการศึกษาพบว่า รำมโนคละในจังหวัดอุดรดิตถ์ มีท่ารำเหมือนกับท่ารำ รำมโนคละของ นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ จ.พิษณุโลก ซึ่งมีท่ารำทั้งหมด 13 ท่าดังนี้ คือ

1. ท่าล้อดอกไม้
2. ท่ามอง

3. ทำขอดอกไม้
4. ทำแย่งดอกไม้
5. ทำเชิง
6. ทำเจ้าชู้ไก่อ๊
7. ทำกุ้ยๆ
8. ทำเจ้าชู้ยักษ์
9. ทำไล่
10. ทำผัดหวัง
11. ทำมิน
12. ทำป้อ
13. ทำผัดหวัง

มีการใช้เท้า 13 แบบ คือ

1. ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 – เท้าขวาจังหวะที่ 2 – เท้าซ้ายจังหวะที่ 3 วางเท้าขวาลง
หลังในจังหวะที่ 4
2. ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 – เท้าขวาจังหวะที่ 2 – เท้าซ้ายจังหวะที่ 3 และเท้าขวาด้าน
หน้าในจังหวะที่ 4
3. ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 – เท้าซ้ายจังหวะที่ 2 – เท้าขวาจังหวะที่ 3 และเท้าซ้ายด้าน
หน้าในจังหวะที่ 4
4. ก้าวเท้าขวาและเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายและเท้าขวาในจังหวะที่ 2 แล้ว
หมุนรอบตัวเอง
5. หมุน- ก้าวเท้า 1 จังหวะ แล้วหมุนรอบตัวเอง
ชาย - ก้าวเท้าไขว้ 1 จังหวะ แล้วสับเท้าตาม
6. หมุน - และเท้าด้านหน้าในจังหวะที่ 1 – กระดกหลังในจังหวะที่ 2 (เท้าข้างเดิม)
นำเข้าที่กระดกมาก้าวหน้าในจังหวะที่ 3 และสับเท้าในจังหวะที่ 4 และ
จังหวะที่ 5
ชาย - ก้าวเท้าในจังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 จังหวะที่ 3 และยกเท้าในจังหวะที่ 4
7. หมุน - ยืนคบเท้า ในจังหวะที่ 1 และจังหวะที่ 2 แล้วหมุนรอบตัวเอง
ชาย - เหมือนท่าที่ 6
8. หมุน- ย่ำเท้าทุกจังหวะ
- ก้าวเท้าไขว้ในจังหวะที่ 1 และจังหวะที่ 2 วิ่งไปแทนที่อีกฝ่ายหนึ่ง
ชาย - เหมือนท่าที่ 6

9. หญิง-เหมือนท่าที่ 7
ชาย-เหมือนท่าที่ 6
10. เหมือนท่าที่ 2
11. เหมือนท่าที่ 8
12. ก้าวเท้าในจังหวะที่ 1 และ จังหวะที่ 2 สืบเท้าในจังหวะที่ 3 – 4 – 5

กระบวนรำของรำมั่งคละในจังหวัดอุดรดิตถ์ เป็นกระบวนรำคู่ระหว่างชาย – หญิง
ลีลาการรำรำ เป็นไปในลักษณะการเกี่ยวพาราสี หยอกล้อ เข้าเหย้ากันอย่างสนุกสนาน

จากท่ารำและกระบวนรำพบว่า มีการแปรแถว 3 แบบ คือ

1. แถวตอนลึก
2. แถวหน้ากระดานแถวเดียว
3. แถวรูปวงกลม

รำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุดรดิตถ์

จากการศึกษารำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุดรดิตถ์ พบว่า รำ
มั่งคละที่ใช้แสดงกันอยู่ใน 3 จังหวัด มีทั้งหมด 11 ชุด เรียกชื่อว่า “รำมั่งคละ” จำนวน 7 ชุด ได้แก่

1. รำมั่งคละของ นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ จังหวัดพิษณุโลก
2. รำมั่งคละของ นายทองอยู่ ลูกปลับ จังหวัดพิษณุโลก (วงเฉลิมศิลป์)
3. รำมั่งคละ ของ นายถนัด ทองอินทร์ จังหวัดพิษณุโลก (วงเจริญไผ่ขอดอน)
4. รำมั่งคละ ของ นายย้วน เขียวเอี่ยม จังหวัดพิษณุโลก (วงย้วนพรหมศิลป์)
5. รำมั่งคละ ของ นายสำเนา จันทร์จรรยา จังหวัดสุโขทัย
6. รำมั่งคละ ของ วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย
7. รำมั่งคละ ของ ศูนย์วัฒนธรรม อำเภอพิชัย จังหวัดอุดรดิตถ์

เรียกชื่ออย่างอื่น จำนวน 4 ชุด ได้แก่

1. รำเกรศรีนพมาศ มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับการถ่ายทอดท่ารำจาก
นางสาวพวงชมพู สิงห์วงศ์
2. รำมั่งคละนารี ของ นางนิภารัตน์ กาญจนโชติ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม
3. รำมั่งคละลีลา ของ นางนิภารัตน์ กาญจนโชติ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม
4. รำมั่งคละกล้วยตาก ของ นายวัฒนศักดิ์ สันโดษ และคณะ โรงเรียนจำการบุญ

รำมั่งคละทั้ง 3 จังหวัด มีองค์ประกอบในการแสดงที่เหมือนกัน ดังนี้

1. ผู้แสดง

ผู้แสดงรำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย

หญิง

2. การแต่งกาย

การแต่งกายรำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ของผู้แสดงชายจะแต่งเหมือนกัน คือ นุ่งโจงกระเบนหรือกางเกงสามส่วน สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น มีผ้าคล้องคอพาดไหล่ 2 ชาย และผ้าคาดเอว

ส่วนลักษณะการแต่งกายของผู้แสดงหญิง มี 4 แบบ คือ

1. นุ่งผ้าถุงยาวกรอมเท้า สวมเสื้อแขนกระบอก มีผ้าพาดไหล่ผูกชายที่เอว หรือผ้าคล้องคอคาดเข็มขัดทับ

2. นุ่งโจงกระเบนสวมเสื้อแขนกระบอก มีผ้าพาดไหล่ผูกชายที่เอว

3. นุ่งโจงกระเบน ห่มผ้าแถบ

4. นุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อเกาะอก

3. โอกาสที่แสดง

รำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ใช้แสดงประกอบงานมงคลและในงานนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ โดยมีรูปแบบการแสดงแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ

3.1 รูปแบบการแสดงในลักษณะของขบวนแห่

3.2 รูปแบบการแสดงเพื่อความสวยงามบนเวที

4. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

รำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก และอุตรดิตถ์ มีอุปกรณ์ประกอบการแสดง 3 ชนิด คือ

4.1 ดอกไม้

4.2 กระจาด

4.3 กลองมั่งคละและไม้ตีกลอง

รำมั่งคละในจังหวัดสุโขทัย ไม่มีอุปกรณ์ประกอบการแสดง

5. คนตรีและเพลง

รำมั่งกละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุดรดิตถ์ ใช้วงดนตรีมั่งกละบรรเลงประกอบการแสดงเหมือนกันทั้ง 3 จังหวัด ส่วนใหญ่ใช้เพลงไม้ 4 บรรเลงประกอบการรำ และใช้การร่ำกลองเป็นสัญญาณในการเปลี่ยนท่ารำ มีรำมั่งกละ ของนายทองอยู่ ลูกพลับ และของนายวัฒนศักดิ์ สันโดษ และคณะ เท่านั้น ใช้เพลงอื่นที่นอกเหนือจากเพลงไม้ 4 บรรเลงประกอบการแสดง เพลงเหล่านั้น ได้แก่

1. เพลงไม้ 1
2. เพลงไม้ 2
3. เพลงไม้ 3
4. เพลงสาวน้อยประแป้ง
5. เพลงเมกกะเด็นซ์

6. ท่ารำและกระบวนรำ

รำมั่งกละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุดรดิตถ์ มีท่ารำ ทั้งหมด 77 ท่า คือ

1. ท่าจันทร์ทรงกลดแปลง
2. ท่ารำสาย
3. ท่าสอดสร้อยมาลาแปลง
4. ท่าเชิง
5. ท่านางนอน
6. ท่าจีบหลัง
7. ท่าภมรเกล้า
8. ท่าพรหมสีหน้า
9. ท่าบัวชูฝัก
10. ท่าเตรียม
11. ท่าไหว้
12. ท่าถวายบังคม
13. ท่าจันทร์ทรงกลด
14. ท่าผาตา
15. ท่านางนอน (จีบ)
16. ท่ารำยั่ว (จีบ)
17. ท่าเชิดฉิน (มือดำ)
18. ท่าโยนทับ

} ไหว้ครู

19. ทำโบก
20. ทำสาวน้อยประแป้ง
21. ทำหวีผม
22. ทำจันทร์ทรงกลด (มือสูง)
23. ทำยักษ์โปก
24. ทำสอดสร้อยมาลา (มือต่ำ)
25. ทำสับเท้าขยับโปก
26. ทำปรบมือ
27. ทำลา
28. ทำจ่อเพลิงกาฬ
29. ทำจีบปรกข้าง
30. ทำจีบหาง
31. ทำถือกระจาด
32. ทำมอง
33. ทำรับกล้วย
34. ทำตัดกล้วย
35. ทำแบกกล้วย
36. ทำปอกกล้วย
37. ทำทับกล้วย
38. ทำหยิบกล้วย
39. ทำสอดสร้อยมาลา
40. ทำต้อนหรือทำป้อ
41. ทำล่อดอกไม้หรือถือดอกไม้
42. ทำขอดอกไม้
43. ทำแย่งดอกไม้
44. ทำเข้าซู่ไก่แจ้
45. ทำเข้าซู่ยักษ์
46. ทำเมิน
47. ทำกุ้ยๆ
48. ทำไล่
49. ทำผิดหวัง
50. ทำอาย

51. ทำยอดคอง
52. ทำขั้คางนาง
53. ทำจีบหงายวงล่าง
54. ทำขู่งฟ้อนหาง
55. ทำหงส์ลีลา (มื๋อดำ)
56. ทำถื๋อกลองสองมื๋อสูง
57. ทำถื๋อกลองวงบน
58. ทำถื๋อกลองบัวชูฝัก
59. ทำตีกลอง
60. ทำถื๋อกลองต่ำ
61. ทำถื๋อกลองรำสาย (สายข้างเดียว)
62. ทำตีกลองสูง – ต่ำ
63. ทำถื๋อกลองคื๋งจีบ
64. ทำจีบ – ปล่อย
65. ทำหมุนควง
66. ทำกลองโยน
67. ทำมอญชมดาว
68. ทำกาสาวไ้
69. ทำข้างประสานงา
70. ทำกวางเหลียวหลัง
71. ทำลืงอื้มแดง ✓
72. ทำลืงขย่มตอ ✓
73. ทำแม่หม้ายทื้งเปื๋ง
74. ทำหงส์เหิร
75. ทำจีบยาว
76. ทำหยอกล้อหนุ่มสาว
77. ทำนั้งจีบสาว

มีการใช้เท้ารวม 45 แบบ คือ

1. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 และเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
2. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3 และเท้าขวาในจังหวะที่ 4
3. ก้าวไขว้เท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวไขว้เท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 สูดเท้าซ้ายไปด้านหน้าในจังหวะที่ 3 – 4
4. ก้าวไขว้เท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวไขว้เท้าขวาในจังหวะที่ 2 สูดเท้าขวาไปด้านหน้าในจังหวะที่ 3 – 4
5. ยืนด้วยเท้าขวา และเท้าด้านหน้ายกสะโพก
6. ยืนด้วยเท้าซ้าย และเท้าด้านหน้ายกสะโพก
7. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 ยกเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
8. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3 ยกเท้าขวาในจังหวะที่ 4
9. ย่ำเท้าทุกจังหวะ
10. ย่ำเท้าอยู่กับที่ 4 จังหวะ แล้วสับเท้าไปด้านขวา ย่ำเท้าอยู่กับที่ 4 จังหวะ แล้วสับเท้าไปด้านซ้าย
11. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 วางหลังเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
12. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3 วางหลังเท้าซ้ายในจังหวะที่ 4
13. ก้าวเท้าขวาและเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายและเท้าขวาในจังหวะที่ 2 หมุนรอบตัวเอง
14. ก้าวเท้าขวา 1 จังหวะ หมุนรอบตัวเอง
15. ก้าวไขว้ 1 จังหวะ แล้วสูดเท้าตาม
16. แตะเท้าด้านหน้าในจังหวะที่ 1 กระดกหลังในจังหวะที่ 2 (เท้าข้างเดิม) นำเท้าที่กระดกมาก้าวหน้าในจังหวะที่ 3 และสูดเท้าในจังหวะที่ 4 – 5
17. ยืนตบเท้าในจังหวะที่ 1 – 2 แล้วหมุนรอบตัวเอง
18. ก้าวเท้าไขว้ในจังหวะที่ 1 – 2 วิ่งไปแทนที่อีกฝ่ายหนึ่ง
19. ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 3 วางส้นเท้าซ้ายด้านหน้าในจังหวะที่ 4

20. ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าขวาในจังหวะที่ 2 ก้าวเท้าซ้ายในจังหวะที่ 3 ในจังหวะที่ 4 วางส้นเท้าขวาด้านหน้า

21. ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 วางส้นเท้าซ้ายด้านหน้า (ก้าว – วางส้นเท้าหน้า)

22. ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 วางส้นเท้าขวาด้านหน้า (ก้าว – วางส้นเท้าหน้า)

23. ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 จรดเท้าซ้ายด้านหน้า (ก้าว – จรดเท้าหน้า)

24. ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 จรดเท้าขวาด้านหน้า (ก้าว – จรดเท้าหน้า)

25. ก้าวเท้าขวาจังหวะที่ 1 วางส้นเท้าซ้ายด้านหลัง (ก้าว – วางหลัง)

26. ก้าวเท้าซ้ายจังหวะที่ 1 วางส้นเท้าขวาด้านหลัง (ก้าว – วางหลัง)

27. ก้าวเท้าขวาวางเท้าซ้ายลงหลังในจังหวะที่ 1 ก้าวเท้าซ้ายวางเท้าขวาลงหลังในจังหวะที่ 2 หมุนรอบตัวเอง

28. ก้าวเท้าในจังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 จังหวะที่ 3 และกระโดดในจังหวะที่ 4

29. ก้าวเท้าในจังหวะที่ 1 จังหวะที่ 2 จังหวะที่ 3 และกระโดดพร้อมยกเท้าในจังหวะที่ 4

30. ก้าวเท้าจังหวะที่ 1 วางส้นเท้าในจังหวะที่ 2 และกระแทกส้นเท้าลงกับพื้น 3 ครั้ง

31. ก้าวเท้าขวา ตะเท้าซ้าย ก้าวเท้าซ้าย ตะเท้าขวา

32. ก้าวไขว้เท้าขวา หมุนรอบตัวเอง นั่งค้างเท้าขวา เท้าซ้ายวางหลัง เปิดส้นเท้า

33. วิ่งวนตามคู่ ยืนซ้อนหลัง ก้าวไขว้เท้าขวา เท้าซ้ายวางหลังเปิดส้นเท้า

34. ตั้งเท้าขวา เท้าซ้ายวางหลังเปิดส้นเท้าซ้าย

35. ตั้งเท้าซ้าย เท้าขวาวางหลังเปิดส้นเท้าขวา

36. ก้าวเท้าซ้าย ตะเท้าขวา ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา ตะเท้าซ้าย

37. ก้าวเท้าขวา ตะเท้าซ้าย ก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย ตะเท้าขวา

38. ย่ำเท้าซ้าย ย่ำเท้าขวา วางหลังด้วยเท้าซ้าย

39. ย่ำเท้าซ้ายและเท้าขวา จังหวะที่ 1 (จังหวะซ้าย) ย่ำเท้าขวาและเท้าซ้าย จังหวะที่ 2 (จังหวะขวา) ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา ตะแถมูกเท้าซ้าย

40. ย่ำเท้าขวาและเท้าซ้าย จังหวะที่ 1 (จังหวะขวา) ย่ำเท้าซ้ายและเท้าขวา จังหวะที่ 2 (จังหวะซ้าย) ก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย ตะแถมูกเท้าขวา

41. ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้ายพร้อมกับกระโดด ก้าวเท้าซ้าย ยกเท้าขวาพร้อมกับกระโดด

42. ยืนเขย่งปลายเท้า โดยเท้าซ้ายอยู่หน้า

43. ยืนเขย่งปลายเท้า โดยเท้าขวาอยู่หน้า

44. ย่ำเท้าทุกจังหวะ ขย่มตัวลง 1 จังหวะใหญ่

45. ก้าวเท้าซ้ายกระดกเท้าขวา ยืนกระแทกทุกจังหวะ นำเท้าขวาที่กระดกมายกข้างหน้า

– ก้าวเท้าขวากระดกเท้าซ้าย ยืนกระแทกทุกจังหวะ นำเท้าซ้ายที่กระดกมายกไว้ข้างหน้า

มีกระบวนรำ รวม 4 รูปแบบ คือ

- 6.1 กระบวนรำคู่ระหว่างชายหญิง ถือการรำรำเป็นไปในลักษณะการเกี่ยวพาราสี หยอกล้อ เข้าเหยกกันอย่างสนุกสนาน
- 6.2 กระบวนรำแบบพื้นบ้านที่ชาวบ้านใช้รำประกอบในขบวนแห่
- 6.3 กระบวนรำที่ใช้กลองมั่งคละและไม้ตีกลองประกอบการรำ
- 6.4 กระบวนรำที่นำเอารำมั่งคละของนายทองอยู่ ลูกพลับ มาผสมกับการรำ กัทลี บันเทิง ของ นางนิภารัตน์ กาญจนโชติ

จากท่ารำและกระบวนรำพบว่าการแปรแถว รวมทั้งสิ้น 16 แบบ คือ

1. แถวตอนลึก 2 แถว
2. แถวตอนลึก 3 แถว
3. แถวหน้ากระดานแถวเดียว
4. แถวหน้ากระดาน 2 แถว
5. แถวหน้ากระดาน 2 แถว เดินสลับขึ้นลง
6. แถวหน้ากระดาน 3 แถว
7. แถวหน้ากระดาน 3 แถว และมีผู้นำอยู่ด้านหน้า 1 คู่
8. แถวครึ่งวงกลม
9. แถววงกลม
10. แถววงกลม เดินสลับเข้า – ออก แถววงกลมซ้อนกัน 2 วง
11. แถวเฉียง
12. แถวเฉียงคู่
13. แถวปากพั้ง (วิหิงาย)
14. แถวปากพั้งคู่ (วิหิงายคู่)
15. แถวกากบาท
16. แถวตั้งซุ้ม

อภิปรายผล

รำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ มีทั้งหมด 11 ชุด การแสดงโดยในระยะแรก จะเรียกชื่อการแสดงว่า “รำมั่งคละ” ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าน่าจะเรียกตามชื่อวงดนตรีที่ใช้ประกอบการรำ อันได้แก่ วงมั่งคละ นั่นเอง ประมาณปี 2535 (สัมภาษณ์) ได้มีอาจารย์ที่มีความรู้ทางนาฏศิลป์ ประดิษฐ์ชุดการแสดงที่ใช้วงดนตรีมั่งคละประกอบการแสดงขึ้น โดยให้ผู้แสดงถือกลองเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงด้วย ทำให้การรำมั่งคละมีลีลาสนุกสนาน เร้าใจขึ้น และได้ตั้งชื่อชุดการแสดงขึ้นใหม่ เช่น รำเกรวีศรีนพมาศ รำมั่งคละนารี และรำมั่งคละลีลา แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์โดยการใช้วงดนตรีมั่งคละประกอบการแสดงเหมือนเดิม นอกจากนี้ยังมีการนำเอาการรำมั่งคละไปผสมกับการรำกัณฑ์ บทเหิง ทำให้เกิดการแสดงชุดใหม่ คือ รำมั่งคละกล้วยตากอีกด้วย

องค์ประกอบในการรำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์

1. ผู้แสดง

ผู้แสดงรำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ ใช้ผู้แสดงทั้งชาย และหญิง ซึ่งในระยะแรก ๆ ได้แก่ ชาวบ้านที่นุ่งสีกและร่วมรำในขบวนแห่ต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับที่เรณู โกศินานนท์ (2535:475) กล่าวไว้ว่า การแสดงในเชิงจัดขบวนแห่มีผู้แสดงเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตีกลอง ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง และกลุ่มผู้ออกท่าทางตามจังหวะกลองอัน ได้แก่ ผู้แสดง ชาย – หญิง ที่รำกลองเลียบ ขั้วเข้ากัน ไปตลอดทาง

ปัจจุบันผู้แสดงได้แก่ นักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่ศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดท่ารำจากอาจารย์ที่รับผิดชอบงานทางด้านศิลปวัฒนธรรม ยังคงเหลือชาวบ้านที่รับแสดงเป็นอาชีพ ก็คือ รำมั่งคละของวงเฉลิมศิลป์ วงเจริญไพเราะคอนและวงยวนพรหมศิลป์ ซึ่งผู้แสดงได้แก่ ชาวบ้านที่อยู่ในละแวกบ้านของหัวหน้าว เมื่อรับงานมาครั้งหนึ่งก็จะรวมตัวกันเพื่อฝึกซ้อมดนตรีและท่ารำเพื่อออกแสดง

2. การแต่งกาย

การแต่งกายของรำมั่งคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุตรดิตถ์ เป็นการแต่งกายแบบพื้นบ้าน ซึ่งการแต่งกายของฝ่ายชายจะเหมือนกันทั้ง 3 จังหวัด คือ นุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อคอกลมแขนสั้น มีผ้าคล้องคอพาดไหล่ 2 ชาย และผ้าคาดเอว แต่ในบางครั้งก็จะเปลี่ยนจากโจงกระเบนเป็นกางเกงขาสั้น ขึ้นอยู่กับสถานที่และรูปแบบของการแสดง

ส่วนการแต่งกายของฝ่ายหญิง เป็นการแต่งกายแบบพื้นบ้าน มี 4 แบบ โดยในระยะแรกจะเป็นการแต่งกายแบบชาวบ้าน คือ

นุ่งผ้าถุงยาวกรอมเท้า สวมเสื้อแขนกระบอก

เมื่อมีผู้คิดรำมั่งกละขึ้นใหม่ การแต่งกายก็ปรับเปลี่ยนให้ดูสวยงาม แต่ก็ยังไม่ถึงความ
เป็นพื้นบ้านของท้องถิ่นนี้ ทำให้เกิดการแต่งกายขึ้นอีก 3 แบบ คือ

1. นุ่งโจงกระเบนสวมเสื้อแขนกระบอก มีผ้าคาดไหล่ผูกชายที่เอวเกล้าผมสูง
2. นุ่งโจงกระเบน ห่มผ้าแถบ เปิดผมหันหน้า ด้านหลังปล่อยยาว ทัดดอกไม้
3. นุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อเกาะอก เก้าผมสูง

จากลักษณะของการแต่งกายดังกล่าวสอดคล้องกับเครื่องจิต ศรีบุญมาก (2534:39 – 42) ที่กล่าวว่า การแต่งกายในการฟ้อนรำมี 4 แบบ คือ

1. การแต่งกายเครื่องใหญ่ หรือแต่งยืนเครื่อง
2. การแต่งกายลำลอง หรือการแต่งกายไม่เต็มเครื่องใหญ่
3. การแต่งกายตามเนื้อร้องและท่วงทำนองเพลง
4. การแต่งกายพื้นเมือง

รำมั่งกละมีลักษณะการแต่งกายในแบบที่ 4 คือ การแต่งกายแบบพื้นเมือง ถือเป็นวัฒนธรรม
ท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึง ทัศนคติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ชีวิต ความเป็นอยู่ ซึ่งจะแตกต่างกันไปอันเนื่องมา
จากภูมิประเทศ อากาศ ขนบประเพณี ความเป็นอยู่ และการทำมาหากิน

ปัจจุบันการแต่งกายของรำมั่งกละ ได้ปรับเปลี่ยนให้ดูสวยงามและเหมาะสมกับสภาพ
สังคมและเหมาะสมกับการแสดงบนเวที โดยใช้เสื้อผ้าที่มีสีสันมากขึ้น มีการปรับเปลี่ยนทรงผมและสวม
เครื่องประดับเพื่อให้เหมาะสมกับรูปแบบของงานที่จะนำไปแสดงซึ่งสอดคล้องกับเรณู โกศินานนท์
(2535:1) กล่าวไว้ว่า การแสดงพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่นเป็นมรดกที่ได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาและมี
การปรับปรุงตลอดมาให้ทันสมัยโดยปรับแต่งให้กลมกลืนกับความนิยมด้วยแนวคิด วัสดุอุปกรณ์
เทคนิควิธีการ แต่แม้กระนั้นก็ยังเอบอบาไปด้วยความเป็นไทย

3. โอกาสที่ใช้แสดง

รำมั่งกละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุดรดิตถ์ จะใช้แสดงในลักษณะของขบวน
แห่ในงานพิธี และในงานนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ เหมือนกันทั้ง 3 จังหวัด ทั้งนี้จะเป็นเพราะลักษณะของ
การรำที่จะมีการเดินเคลื่อนที่ เคลื่อนขบวน และมีวงดนตรีประกอบที่มีทำนองสนุกสนาน อันเป็น
ลักษณะเดียวกับการเล่นเทิดทูนของภาคกลาง มักนิยมเล่นในงานตรุษสงกรานต์ หรือในงาน
แห่แห่นและแห่กฐิน เป็นต้น โดยเคลื่อนไปกับขบวน พอถึงที่ตรงไหนเห็นว่ามีลานกว้าง หรือเป็นที่
เหมาะก็หยุดตั้งวงเล่นและรำกันเสียพักหนึ่ง แล้วก็เคลื่อนขบวนต่อไปใหม่ (ชนิด อยู่โพธิ์, 2531:323)

นอกจากใช้แสดงในลักษณะของขบวนแห่แล้ว ในปัจจุบันยังใช้เป็นการแสดง
สำหรับต้อนรับแขกผู้มาเยือน จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดสุโขทัย ซึ่งถือว่า "รำมั่งกละ" เป็นการ

แสดงพื้นบ้านที่เป็นสัญลักษณ์ของทั้งสองจังหวัด เพื่ออวดศิลปะดั้งเดิมทำนอง "ของดีเมืองพิษณุโลก" และเพื่อจรรโลงศิลปะการเล่นพื้นบ้านอย่างหนึ่งของไทย (ทิพย์สุตา นัยทรัพย์และคณะ. 2539:32)

4. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

รำมั่งกละในจังหวัดพิษณุโลก และอุดรดิตถ์ จะมีอุปกรณ์ประกอบการแสดงที่เหมือนกัน คือ ดอกไม้ ใช้ประกอบการรำทำลอดดอกไม้ของฝ่ายหญิง ทั้งนี้จะเป็นเพราะรำมั่งกละในจังหวัดอุดรดิตถ์มีทำรำและกระบวนรำที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากรำมั่งกละในรูปแบบของนางอนงค์ นาคสวัสดิ์ จังหวัดพิษณุโลกจึงใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดงที่เหมือนกัน ซึ่งลักษณะการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดงในแสดงแต่ละประเภทยังต้องมีส่วนสัมพันธ์กับลีลา ท่าของการแสดงชุดนั้น ๆ ดอกไม้ก็เป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงที่สัมพันธ์กับท่ารำ เพราะใช้ประกอบในทำลอดดอกไม้ของฝ่ายหญิงนั่นเอง นอกจากดอกไม้แล้ว ในปัจจุบันการรำมั่งกละในจังหวัดพิษณุโลก ยังใช้กลองมั่งกละและไม้ตีกกลองเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงอีกด้วย ทั้งนี้จะเป็นเพราะกลองมั่งกละ และไม้ตีกกลองเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงรำมั่งกละ อันเป็นเอกลักษณ์ในจังหวัดแถบภาคเหนือตอนล่าง ผู้ประดิษฐ์ท่ารำในระยะหลัง ๆ จึงจินตนาการเอกลักษณ์ของกลองมาเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงด้วยเช่นกัน ส่วนรำมั่งกละในจังหวัดสุโขทัย ไม่มีอุปกรณ์ประกอบการแสดง

5. ดนตรีและเพลง

รำมั่งกละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุดรดิตถ์ ใช้วงดนตรีมั่งกละบรรเลงประกอบการแสดงเหมือนกัน ทั้งนี้จะเป็นเพราะ วงมั่งกละ เป็นวงดนตรีพื้นบ้านของชาวบ้านในเขตจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุดรดิตถ์ ซึ่งสอดคล้องกับรัตนมา มณีสิน (2540:75) ที่กล่าวว่าการศึกษาว่า การแสดงชุดใดเป็นการแสดงพื้นเมืองนั้น ควรพิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้ คือ

- ลีลาการเคลื่อนไหว เป็นไปตามเอกลักษณ์ของแต่ละภาค
- เครื่องแต่งกาย เป็นลักษณะพื้นเมืองของภาคนั้น ๆ
- เครื่องดนตรี เป็นของท้องถิ่น
- เพลงบรรเลง และเพลงร้องเป็นทำนองและสำเนียงท้องถิ่น

แต่ในบางครั้งชาวบ้านจะเรียกววงดนตรีมั่งกละว่า วงกลองคู่ เช่น ชาวบ้านในจังหวัดสุโขทัย ชาวบ้านในเขตอำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลกรวมทั้งชาวบ้านในอำเภอฟิจัย จังหวัดอุดรดิตถ์ ซึ่งน่าจะเป็นเพราะเครื่องดนตรีในวงมั่งกละประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตีอันได้แก่ กลอง และนอกจากกลองมั่งกละซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของวงแล้วจะมีกลองหลอน และกลองยี่น 2 ใบ ที่ใช้ตีขัดและหยอกล้อกัน ทำให้ชาวบ้านนำลักษณะของกลอง 2 ใบนี้มาเรียก

เป็นชื่อวงว่า "วงกลองคู่" ส่วนชาวบ้านในอำเภอวัดโบสถ์เรียกวงม้งกละว่า "วงกลองคู่" เพราะวงดนตรีม้งกละในอำเภอวัดโบสถ์จะใช้กลองม้งกละ 2 ใบ คู่กันในแต่ละวง

สำหรับเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการรำส่วนมากใช้เพลงไม้ 4 และใช้การรำกลองเป็นสัญลักษณ์ในการเปลี่ยนท่ารำ ทั้งนี้จะเป็นเพราะเพลงไม้ 4 เป็นทำนองเพลงที่คุ้นหูของผู้ที่ได้ร่ำฟังดนตรีม้งกละ เพราะเป็นเพลงครูที่วงดนตรีม้งกละมักจะใช้เล่นเป็นเพลงแรก เมื่อเริ่มบรรเลง (สัมภาษณ์) จึงทำให้มีผู้นำมาใช้บรรเลงประกอบการรำม้งกละเป็นจำนวนมาก ส่วนการรำกลองจะทำให้ผู้แสดงไม่ต้องกังวลกับการนับจังหวะ และทำให้การเปลี่ยนท่ารำในแต่ละท่าเป็นไปด้วยความพร้อมเพรียง

นอกจากเพลงไม้ 4 และการรำกลองแล้ว มีเพียงรำม้งกละของนายทองอยู่ ลูกปลับ และรำม้งกละของนายวัฒนศักดิ์ สันโดยและคณะเท่านั้นที่ใช้เพลงประกอบการรำมากถึง 6 เพลงด้วยกัน คือ

1. เพลงไม้ 1
2. เพลงไม้ 2
3. เพลงไม้ 3
4. เพลงไม้ 4
5. เพลงสาวน้อยประแป้ง
6. เพลงเมกกะแคนซ์

ทั้งนี้จะเป็นเพราะ ท่ารำม้งกละของวงเฉลิมศิลป์ คือ ท่ารำที่นายทองอยู่ คิดขึ้น มีทั้งท่าไหว้ครู ท่าหวิ้ม แต่งตัว จึงใช้เพลงให้เหมาะสมกับท่ารำ เช่น ท่าไหว้ครู ใช้เพลงไม้ 4 ซึ่งถือว่าเป็นเพลงครูของดนตรีม้งกละ ท่าหวิ้ม แต่งตัว ใช้เพลงสาวน้อยประแป้ง และท่ายักษ์โปก ใช้เพลงสมัยใหม่ คือ เพลงเมกกะแคนซ์ เป็นต้น

6. ท่ารำและกระบวนรำ

ท่ารำของรำม้งกละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุดรดิตถ์ มีท่ารำทั้งหมดรวม 77 ท่า ประกอบไปด้วยท่ารำที่ชาวบ้านคิดขึ้นจากท่าง่าย ๆ ตามธรรมชาติของมนุษย์ เมื่อเกิดความรู้สึกสนุกสนานก็รำรำให้เข้ากับจังหวะดนตรี จากนั้นพัฒนาขึ้นมาเป็นท่ารำที่เกี่ยวกับการเกี่ยวพาราสี สักยอก หอยอกเย้า ระหว่างหนุ่มสาว จนกระทั่งในปัจจุบันจึงใช้กลองม้งกละมาประกอบในท่ารำ ซึ่งท่ารำทั้ง 77 ท่า มีดังนี้

1. ท่าจันทร์ทรงกลดแปลง
2. ท่ารำสาย
3. ท่าสอดสร้อยมาลาแปลง
4. ท่าเชิง

5. ทำนางนอน
6. ทำจีบหลัง
7. ทำภมรเกล้า
8. ทำพรหมสี่หน้า
9. ทำบัวผูก
10. ทำเตรียม
11. ทำไหว }
12. ทำถวายบังคม } ไหว้ครู
13. ทำจันทร์ทรงกลด
14. ทำผาลา
15. ทำนางนอน (จีบ)
16. ทำรำยั่ว (จีบ)
17. ทำเชิดฉิน (มือต่ำ)
18. ทำโยนทับ
19. ทำโบก
20. ทำสาวน้อยประแป้ง
21. ทำหวีผม
22. ทำจันทร์ทรงกรด (มือสูง)
23. ทำชักสะโพก
24. ทำสอดสร้อยมาลา (มือต่ำ)
25. ทำสับเท้าขยับสะโพก
26. ทำปรบมือ
27. ทำลา
28. ทำจ้อเพลิงภาพ
29. ทำจีบปรกข้าง
30. ทำจีบหาง
31. ทำถือกระจาด
32. ทำมอง
33. ทำรับกล้วย
34. ทำตัดกล้วย
35. ทำแบกกล้วย
36. ทำปอกกล้วย

37. ทำทับกล้วย
38. ทำหีบกล้วย
39. ทำสอดสร้อยมาลา
40. ทำด่อนหรือทำป้อ
41. ทำล่อดอกไม้หรือถักดอกไม้
42. ทำขอดอกไม้
43. ทำแย่งดอกไม้
44. ทำเจ้าชู้ไก่แจ้
45. ทำเจ้าชู้ยักษ์
46. ทำมิน
47. ทำกุ้ย ๆ
48. ทำไล่
49. ทำผัดหวัง
50. ทำอาย
51. ทำยอดทอง
52. ทำขัดจางนาง
53. ทำจีบหงายวงล่าง
54. ทำbungฟ้อนหาง
55. ทำหงส์ลีลา (มือต่ำ)
56. ทำถักกลองสองมือสูง
57. ทำถักกลองวงบน
58. ทำถักกลองบัวชูฝัก
59. ทำตีกลอง
60. ทำถักกลองต่ำ
61. ทำถักกลองรำสาย (สายข้างเดียว)
62. ทำตีกลองสูง – ต่ำ
63. ทำถักกลองคังจีบ
64. ทำจีบ – ปล่อย
65. ทำหมุนควง
66. ทำกลองโยน
67. ทำมอญชมดาว
68. ทำกาสาวไส้

71. ทำลึงอุ้มแดง
72. ทำลึงข่มตอ
73. ทำแม่หม้ายทิ้งเป้ง
74. ทำหงส์เหิร
75. ทำจีบยาว
76. ทำหยอกล้อหนุ่มสาว
77. ทำนั่งจีบสาว

จากทำรำทั้ง 77 ท่า มีทำรำที่เป็นแม่ท่าทางนาฏศิลป์ 12 ท่า ได้แก่

1. ท่าช้างประสาธนา
2. ทำนางนอน
3. ท่าพรหมสี่หน้า
4. ท่าบัวชูฝัก
5. ท่าจันทร์ทรงกลด
6. ท่าผาลา
7. ท่าโยนทับ
8. ท่าภมรเกล้า
9. ท่าสอศรร้อยมาลา
10. ท่ายอดดอ
11. ท่าขัดจางนาง
12. ท่ายุ่งฟ้อนหาง

แม่ท่าทั้ง 12 ท่านี้ พบทั้งในรำมั่งคละที่เป็นของชาวบ้านแท้ ๆ ที่ไม่มีความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ไทยมาก่อนเลย เช่น รำมั่งคละของวงเฉลิมศิลป์ รำมั่งคละของวงยวนพรหมศิลป์ และรำมั่งคละในจังหวัดสุโขทัย ซึ่งชาวบ้านเองก็ไม่ทราบว่าเป็นแม่ท่าทางนาฏศิลป์ แต่เป็นท่ารำที่จดจำสืบทอดต่อ ๆ กันมา ซึ่งตรงกับข้อสันนิษฐานทางนาฏศิลป์ไทยที่ว่า แม่ท่าต่าง ๆ มีที่มาจากท่ารำพื้นบ้านที่พบเห็นกันบ่อย ๆ แล้วจดจำสืบทอดจนกระทั่งมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน รวมทั้งพบในรำมั่งคละที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ โดยอาจารย์ที่มีความรู้ทางด้านนาฏศิลป์

นอกจากแม่ท่าทั้ง 12 ท่าที่พบในรำมั่งคละแล้วยังพบว่ามีท่ารำที่ใช้เหมือนกันในแต่ละวงดังนี้

1. ท่าสอศรร้อยมาลา ในรำมั่งคละของนายถนัด ทองอินทร์ (วงเจริญไผ่ขอดอน) นายวัฒนศักดิ์ สันโดยและคณะ จังหวัดพิษณุโลก วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย
2. ท่าสอศรร้อยมาลา (มือต่ำ) พบใน รำมั่งคละของนายทองอยู่ ลูกพลับ

(วงเฉลิมศิลป์) นายวัฒนศักดิ์ สัน โขและคณะ นายถนัด ทองอินทร์ (วงเจริญไผ่ขอดอน) และนายช้วน เขียวเอี่ยม (วงช้วนพรหมศิลป์) จังหวัดพิษณุโลก

3. ทำสอสร้อยมาลาแปลง พบในร้านมงคลของนายทองอยู่ ลูกพลับ
(วงเฉลิมศิลป์) นายวัฒนศักดิ์ สัน โขและคณะ นายช้วน เขียวเอี่ยม (วงช้วนพรหมศิลป์) จังหวัดพิษณุโลก

4. ทำพรหมสีหน้า พบในร้านมงคลของนายทองอยู่ ลูกพลับ (วงเฉลิมศิลป์)
นายวัฒนศักดิ์ สัน โขและคณะ นายถนัด ทองอินทร์ (วงเจริญไผ่ขอดอน) และนายช้วน เขียวเอี่ยม (วงช้วนพรหมศิลป์) จังหวัดพิษณุโลก

เมื่อพิจารณาจะพบว่า ทำราทั้ง 4 ทำนี้ มีทำราที่เป็นแม่ทำอยู่ 2 ทำ คือ ทำสอสร้อยมาลา และทำพรหมสีหน้า ส่วนทำราอีก 2 ทำ คือ ทำสอสร้อยมาลา (มือดำ) และทำสอสร้อยมาลาแปลงนั้น ก็มีที่มาและลักษณะคล้ายทำสอสร้อยมาลา อันเป็นแม่ทำนั่นเอง ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าการที่วังมงคลเป็นจำนวนมากใช้ทำราทั้ง 4 ทำเหมือนกันนั้น น่าจะเป็นเพราะทำราทั้ง 4 ทำนี้จะพบในการแสดงพื้นบ้านชุดอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมากเช่น รำวง ฟ้อนเล็บ แข่งกระติบข้าว เป็นต้น

ส่วนทำราที่เหลือนั้น เมื่อพิจารณา พบว่า จะเหมือนกันในลักษณะที่ใช้กระบวนรำแบบเดียวกัน กล่าวคือ

1. กระบวนรำแบบพื้นบ้านดั้งเดิม แต่ได้เรียงร้อยทำราให้สอดคล้องและกลมกลืนกัน คือ ทำราของนายสำเนา จันทรเจริญ และทำราของวิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย มีทำราที่เหมือนกัน ดังนี้

- 1.1 ทำสอสร้อยมาลา
- 1.2 ทำกลองโยน
- 1.3 ทำกาสาวไส้
- 1.4 ทำช้างประสานงา
- 1.5 ทำกางเขลิยหลัง
- 1.6 ทำลิงอุ้มแดง
- 1.7 ทำแม่หม้ายทิ้งแป้ง
- 1.8 ทำหงส์เหิรหรือห่านเมิน
- 1.9 ทำจีบยาว
- 1.10 ทำผาลา
- 1.11 ทำหยอกล้อหนุ่มสาว

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดจะเห็นว่า ทำราส่วนใหญ่เหมือนกัน ซึ่งน่าจะเป็นเพราะวิทยาลัยนาฏศิลป์ได้รับการถ่ายทอดทำราจากนายสำเนา จันทรเจริญ แต่จะต่างกันบ้างในการเรียงลำดับก่อนหลังของทำรา และการเรียกชื่อทำราบางท่า เช่น ท่านกบิน บางครั้งเรียกท่าหงส์เหิร หรือหงส์ลีลา

นอกจากนี้ยังมีทำลิงข่มตอ ซึ่งเป็นทำรำที่พบในรำมั่งคละของนายสำเนา จันทร์จรูญ แต่ไม่พบในรำมั่งคละของวิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย ซึ่งนายสำเนา จันทร์จรูญ (สัมภาษณ์) กล่าวว่า ทำลิงข่มตอ เป็นทำรำทำหนึ่งของรำมั่งคละ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาแต่มิได้ถ่ายทอดทำรำทำนี้ให้วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย จึงไม่ปรากฏทำรำทำนี้ในรำมั่งคละของวิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย

2. กระบวนรำที่ นางอนงค์ นาคสวัสดิ์ คิดขึ้นจากธรรมชาติของหนุ่มสาวที่เกี่ยวพาราสีและสัพยอกหยอกเย้ากัน คือ ทำรำของนายถนัด ทองอินทร์ (วงเจริญไผ่ขอดอน) และทำรำของศูนย์วัฒนธรรม อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ มีทำรำที่เหมือนกันดังนี้

2.1 ทำล่อดอกไม้หรือทำถืดอกไม้

2.2 ทำขอดอกไม้

2.3 ทำแย่งดอกไม้

2.4 ทำเซิ้ง

2.5 ทำมอง

2.6 ทำเจ้าชู้ไก่แจ้

2.7 ทำเจ้าชู้ยักษ์

2.8 ทำเมิน

2.9 ทำก๊วย ๆ

2.10 ทำไล่

2.11 ทำผัดหวัง

2.12 ทำอาย

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดจะเห็นว่า ทำที่ 1 – ทำที่ 5 จะเป็นทำรำที่ใช้เหมือนกันทั้ง 3 ชุด คือ ทำรำของนายถนัด ทองอินทร์ (วงเจริญไผ่ขอดอน) ทำรำของนางอนงค์ นาคสวัสดิ์และทำรำของศูนย์วัฒนธรรม อำเภอพิชัย ส่วนทำที่ 6 – ทำที่ 12 จะเหมือนกับเฉพาะทำรำของนางอนงค์ นาคสวัสดิ์ และทำรำของศูนย์วัฒนธรรมอำเภอพิชัย ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะ ทำรำของศูนย์วัฒนธรรม อำเภอพิชัย เป็นทำรำที่ได้รับการถ่ายทอดจากทำรำของนางอนงค์ นาคสวัสดิ์ (สัมภาษณ์) ส่วนทำรำของนายถนัด ทองอินทร์ ที่ไม่เหมือนกับทำรำของนางอนงค์ นาคสวัสดิ์ นั้น ได้แก่

1. ทำยอคตอง

2. ทำขัดจางนาง

3. ทำจีบหงายวงล่าง

4. ทำอาย

5. ทำสอศรร้อยมัลลามี้อ่า

6. ทำพรหมสี่หน้า

5. ทำสอศรร้อยมาลามือต่ำ

6. ทำพรหมสี่หน้า

7. ทำจันทร์ทรงกลด

ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะทำรำของนายถนัด ทองอินทร์ นั้นเป็นทำรำที่ยึดกระบวนรำ
ในแบบของนางอนงค์ นาคสวัสดิ์ แต่ได้นำมาดัดแปลงโดยอาจารย์โรงเรียนวัดสุวรรณประดิษฐ์ ได้นำ
ทำรำที่ใช้ในรำแม่บท ซึ่งจัดเป็นแม่ท่าทางนาฏศิลป์ไทยมาผสมกับทำรำเดิมของนางอนงค์ นาค
สวัสดิ์ จึงทำให้ทำรำแตกต่างกัน และทำให้ทำรำมั่งคละของนายถนัด ทองอินทร์ มีแม่ท่าอยู่เป็น
จำนวนมาก

3. กระบวนรำมั่งคละที่นิยมแสดงในปัจจุบัน (2543 – 2544) ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างปี
พ.ศ. 2535 – 2538 โดยใช้กลองมั่งคละและไม้ตีกลองเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดง คือ ทำรำเกรี
ศรีนพมาศ ทำรำมั่งคละนารี และทำรำมั่งคละลีลา มีทำรำเหมือนกันดังนี้

3.1 ทำถือกลองสองมือสูง

3.2 ทำถือกลองวงบน

3.3 ทำตีกลอง

3.4 ทำตีกลองสูง – ต่ำ

ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะทำรำทั้ง 3 ชุดนี้มีกลองและไม้ตีกลองเป็นอุปกรณ์ประกอบ
การแสดง ทำรำที่เหมือนกันจึงเป็นลักษณะของการถือกลองและตีกลองในระดับต่างๆ กัน ส่วนท่า
รำที่เหลือเช่น ท่าจีบ – ปลอ่ย จะเป็นทำรำที่ใช้ในรำมั่งคละนารี และรำมั่งคละลีลา ซึ่งผู้ประดิษฐ์ท่า
รำเป็นคนเดียวกัน จึงทำให้ทำรำมีส่วนคล้ายคลึงกันได้

4. กระบวนรำมั่งคละที่นำเอากระบวนรำในรูปแบบที่ 1 ไปผสมกับการรำกัทธิ
บันเทิง ของ นางนิภารัตน์ กาญจนโชติ คือ ทำรำมั่งคละกล้วยตาก โดย นายวัฒนศักดิ์ สันโดษ และ
คณะ ซึ่งมีทำรำเหมือนกับทำรำของนายทองอยู่ ลูกพลับ ดังนี้

4.1 ทำสอศรร้อยมาลาแปลง

4.2 ท่าเชิง

4.3 ทำพรหมสี่หน้า

4.4 ท่าไหว้

4.5 ท่าถวายบังคม

4.6 ท่าโบก

4.7 ท่าสาวน้อยประแป้ง

4.8 ท่าหวิม

} ท่าไหว้ครู

4.9 ทำยักษ์โปก

4.10 ทำสอศร้อยมาลา (มือน้ำ)

ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะรามังคละกลัวตาย เป็นการแสดงที่เกิดขึ้นจากการนำเอาการแสดง 2 ชุดมารวมกัน โดยในส่วนของรามังคละนั้นเป็นท่ารำที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากท่ารำมังคละของนายทองอยู่ ลูกพลับ จึงทำให้มีท่ารำเหมือนกัน สำหรับส่วนที่แตกต่างกัน คือ ท่ารำที่นำมาจากท่ารำกัณฑ์บันเพิง (ระบำกลัวตาย) ของนางนิภารัตน์ กาญจนโชติ ซึ่งมีดังนี้

1. ท่ารับกลัว
2. ท่าตัดกลัว
3. ท่าแบกกลัว
4. ท่าปอกกลัว
5. ท่าทับกลัว
6. ท่าหีบกลัว

ซึ่งท่ารำทั้ง 6 ท่านี้ ไม่พบในรามังคละชุดอื่น

ปัจจุบันรามังคละ ยังเป็นที่นิยมแสดงในจังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดสุโขทัย โดยจัดเป็นการแสดงพื้นบ้านอันเป็นเอกลักษณ์ของทั้ง 2 จังหวัด ซึ่งมีท่ารำและกระบวนรำที่แตกต่างกัน โดยท่ารำและกระบวนรามังคละของจังหวัดสุโขทัย ยังคงรักษาท่ารำที่เป็นแบบพื้นบ้านดั้งเดิมของชาวบ้านไว้ แต่ได้รับการเรียบเรียงท่ารำให้ดูเหมาะสมและกลมกลืนจากคณาจารย์ ของวิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัย ทำให้ท่ารำและกระบวนรำมีระเบียบ แบบแผน และสวยงามขึ้น นอกจากนี้วิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัยได้พยายามปรับรูปแบบของการบรรเลงดนตรีและกระบวนรำให้เป็นที่สนใจโดยให้ผู้แสดงฝ่ายชายเพิ่มลีลาการตีกลอง การต่อตัวในลักษณะเดียวกับการแสดงกลองยาวของภาคกลาง ก่อนที่จะเข้าสู่ท่ารำทำให้เป็นที่ตื่นเต้น เราใจของผู้ชมการแสดงอีกด้วย

ท่ารำและกระบวนรามังคละของจังหวัดอุตรดิตถ์ที่เคยแสดงคือ ท่ารำและกระบวนรำ ในรูปแบบที่ 2 แต่ปัจจุบันไม่มีผู้สืบทอดต่อทำให้ไม่ได้รับความนิยม อันเนื่องมาจากชาวอุตรดิตถ์คิดว่า คนตรีมังคละและรามังคละมิใช่เป็นของ จ.อุตรดิตถ์ แต่เป็นของที่รับมาจากพิษณุโลก และสุโขทัย จึงทำให้ทั้งคนตรีมังคละและรามังคละในจังหวัดอุตรดิตถ์ กำลังจะสูญหายไป

ข้อเสนอแนะ

รามังคละในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย และอุดรดิตถ์ เป็นการวิจัยที่ศึกษารวบรวม ทำรำ กระบวนรำ และการวิเคราะห์ทำรามังคละของจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัยและอุดรดิตถ์ ซึ่งสามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ดังนี้

1. เป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจในด้านนาฏศิลป์พื้นบ้าน
2. เป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจในด้านทำรำและกระบวนรำมังคละทั้งในแบบดั้งเดิม และในแบบที่เกิดขึ้นใหม่

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษา รวบรวมการแสดงพื้นบ้านในเขตภาคเหนือตอนล่าง
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการแสดงพื้นบ้านของแต่ละจังหวัด
3. ควรมีการศึกษาด้วยการบันทึกรูปแบบของทำรำ กระบวนรำของการแสดงแต่ละชุดไว้เป็นหลักฐาน